

YOLSUZLUKLA MÜCADELEDE ETKİN BİR ARAÇ: BM SÖZLEŞMESİ ÇERÇEVESİNDE YOLSUZLUK KAYNAKLI MAL VARLIKLARININ GERİ ALINMASI

Hatice TOPKAYA*

Ahmet TOPKAYA**

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihi kadar eski bir olgu olan yolsuzluk en basit şekliyle “*kamu yetkisinin özel çıkarlar için kötüye kullanılması*”dır (Vatandaşın Vergisini Koruma Derneği, 2003). Kamunun yanı sıra özel sektör faaliyetleri sırasında da birçok yolsuzluk yapılabilmektedir. Özellikle kamu gücünün kullanılmasıyla, ülkelerin gelişmesi için harcanması gereken maddi yardımlar ve ülkelerin kendi öz kaynakları sömürülebilme ve bu paraların izini kaybettirmek amacıyla ülke dışına çıkarılabilmektedir. Bundan dolayı da ülke dışına çıkarılan mal varlıklarının etkin bir uluslar arası işbirliği sayesinde geri alınması büyük önem taşımaktadır. Çünkü yolsuzluk aracılığıyla mal varlıklarının sömürülmesi, çalınması ve çalınan bu mal varlıklarının ülke dışına çıkarılması, ülkelerin finansal sistemlerinin istikrarının bozulmasına neden olmaktadır.

Birleşmiş Milletler verilerine göre, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere milyonlarca dolarlık yardım yapılmasına rağmen, 2004 yılında 54 ülke 15 yıl önce olduklarından daha fakir hale gelmiştir. Bu da gösteriyor ki, birçok analistin ve Dünya Bankasının bulguları ile de doğrulandığı üzere, ülkelerin ekonomik ve sosyal yönden gelişmelerine en büyük engel yolsuzluktur (U4 Anti-Corruption Resource Center, 2007). Çünkü az gelişmiş ve gelişmekte olan bir ülke için o ülkenin ne kadar çok yardım aldığından ziyade, alınan yardımların ve ülke kaynaklarının doğru kişilerce sömürülmeden, etkin bir şekilde kullanılması büyük önem taşımaktadır.

* MASAK Mali Suçları Araştırma Uzmanı

** Sayıştay Denetçisi

Günümüzde insan hayatını her yönüyle etkileyen yolsuzluğu ölçecek uluslararası kabul görmüş standartlar henüz bulunmamaktadır. Ancak özellikle kamu gücü kullanılarak gerçekleştirilen ve yolsuzluk olarak genel kabul görmüş olan olaylar, yolsuzluğun küresel ölçekte bir tehdit olmaya devam ettiğini gözler önüne sermektedir. Örneğin 2004 Afrika Birliği Raporuna göre, Afrika'da her yıl yaklaşık olarak Afrika kıtasının gayri safi yurt içi hasılasının yüzde yirmi beşine tekabül eden 148 milyar dolar tutarında ülke kaynağı yolsuzluk sebebiyle kaybedilmektedir. Dünya Bankası verilerine göre ise, bir yıl içerisinde 1 trilyon dolardan daha fazla rüşvet verilmektedir. Aynı şekilde doğal afetlere maruz kalan ülkelere yapılan yardımların sömürülmesi de, çok önemli bir gerçeklik olarak insanlığın vicdanını yaralamaktadır. Her yıl aklanmış, çeşitli suçlardan elde edilen suç gelirinin önemli bir kısmının yolsuzluktan kaynaklanması da yolsuzluğun boyutlarını ortaya koyan bir diğer göstergedir (U4 Anti-Corruption Resource Center, 2007).

Bir yıl içerisinde organize suç, yolsuzluk, vergi kaçakçılığı gibi suçlardan elde edilen suç gelirlerinin yaklaşık olarak 1 ila 1,6 trilyon dolar arasında olduğu göz önüne alındığında, sadece gelişmekte olan ülkelere dışarıya çıkarılan yolsuzluk kaynaklı suç gelirlerinin ortalama değerinin 20 milyon dolar ila 40 milyon dolar arasında değiştiği tahmin edilmektedir. Yolsuzluk aracılığıyla ülke dışına çıkarılan bu paralar, özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından ülke ekonomisini bozucu etkiler yapmaktadır (The World Bank, 2007).

Yolsuzlukların bu ve benzeri yollarla yaygın bir sorun haline dönüşmesi ve olumsuz etkilerinin giderek artması, kamu kaynaklarının sömürülmesinin ve ülke ekonomilerinin gelişmesine verilen zararın önüne geçilebilmesi amacıyla küresel düzeyde etkin bir yolsuzlukla mücadele stratejisinin oluşturulması ve uygulamaya konulmasını zorunlu kılmıştır. Bu çerçevede özellikle yolsuzluktan elde edilen suç gelirlerinin dünya üzerinde gidebileceği, bu tür gelirler açısından güvenli olarak değerlendirilen vergi cennetleri gibi bölgelerin sıkı bir denetime tabi tutulması, bu konuda tüm dünya ülkelerinin işbirliği içerisinde suç gelirlerinin kendi ülkelerine gelmesini önleyecek etkin tedbirler almaları, yolsuzluk ile mücadelede önemli mesafelerin kaydedilmesine imkan sağlayacaktır.

Gelişmekte olan ülkelerde yaşanan yolsuzluk ile mücadele bu ülkelerin sorumluluğunda olsa da, bu konuda gelişmiş ülkeler de üzerlerine düşeni yerine getirmeli ve bu konuda aktif olarak rol almalıdır. Çünkü, gelişmekte olan bir ülkeden yolsuzluk yoluyla çıkan para gelişmiş ülke vatandaşları ve

firmaları tarafından verilen rüşvet, komisyon ve diğer yasa dışı gelirler olabilmekte ve gelişmekte olan ülkelerden çıkan paralar gelişmiş ülkelerde saklanabilmektedir. Ayrıca yolsuzluk gibi suçlardan elde edilen paraların gelişmekte olan ülkelerden kaçışının önlenmesi ve bu malvarlıklarının geri alınması ve müsaderesi ancak ülkeler arası işbirliği ile olabilecektir. Ülkeler arası dayanışma ve işbirliği olmadığı sürece, gelişmekte olan fakir ülkelerin paraları ülke dışına akmaya devam edecek ve bu ülkelerin gelişmeleri zorlu ve zaman alıcı bir hal alacaktır (The World Bank, 2007).

2. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER YOLSUZLUKLA MÜCADELE SÖZLEŞMESİ

Yolsuzluk ile mücadele alanında gerçekleştirilen en önemli düzenleme yüz kırk ülke tarafından imzalanan “*BM Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi*”dir (United Nations Office on Drugs and Crime-UNODC, 2004).

BM Genel Kurulunda onaylanan 04.12.2000 tarih ve 55/61 sayılı Karar ile yolsuzlukla mücadele amacıyla kapsamlı bir Birleşmiş Milletler Sözleşmesi hazırlanması ve bu amaçla geçici (ad hoc) bir komite kurulmasına karar verilmesinin ardından, Viyana’da gerçekleştirilen geçici komite toplantıları çerçevesinde BM Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi hazırlanmıştır. 9-11 Aralık 2003 tarihlerinde imzaya açılan Sözleşme, 14 Aralık 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir (United Nations Office on Drugs and Crime-UNODC, 2009). Sözleşme Türkiye tarafından da 10 Aralık 2003 tarihinde imzalanmış olup, 18 Mayıs 2006 tarih ve 5506 sayılı Kanunla onaylanmıştır.

BM Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi ile yolsuzluğun önlenmesi ve yolsuzlukla mücadele amacıyla alınan önlemlerin daha etkin ve verimli kılınması, malvarlığının geri alınması dahil olmak üzere, yolsuzluğun önlenmesi ve yolsuzlukla mücadelede uluslararası işbirliği ve teknik yardımlaşmanın teşvik edilmesi, kolaylaştırılması ve desteklenmesi ve kamu kaynaklarının şeffaf bir şekilde idare edilmesinin sağlanması amaçlanmaktadır.

Yolsuzlukla mücadele alanında ilk küresel hukuk belgesi niteliğinde olan Sözleşme, yolsuzlukla mücadele konusunda etkin ve etkili bir uluslararası işbirliği mekanizması kurmayı hedeflemekte olup, *mal varlıklarının geri alınması* hususu sözleşmenin asıl konusunu oluşturmaktadır. Bu husus, daha önce de bahsettiğimiz üzere yolsuzluk oranlarının yüksek olduğu ve yolsuzluğun etkisinin çok fazla hissedildiği az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için büyük önem arz etmektedir (GTZ, 2007).

Sözleşmede ulusal kamu görevlilerinin rüşveti, yabancı kamu görevlilerinin ve uluslararası örgüt görevlilerinin rüşveti, malvarlığının kamu görevlilerince zimmete geçirilmesi, haksız olarak mal edinilmesi ya da diğer şekillere dönüştürülmesi, nüfuz ticareti, görevin kötüye kullanılması, haksız zenginleşme ile özel sektörde rüşvet ve özel sektörde zimmet yolsuzluk kapsamında değerlendirilmiş; yolsuzlukla bağlantılı olarak suç gelirlerinin aklanması, gizleme ve adaletin engellenmesi suçlarına yer verilmiştir.

Sözleşme, yolsuzluktan elde edilen gelirlerin kaynak ülkeye iadesi yani mal varlıklarının geri alınması konusunda daha önceki uluslararası hukuk belgelerinde bulunmayan etkili bir sistem öngörmektedir. Ayrıca etkin bir adli yardım mekanizması da öngören Sözleşme, iki ülkeden yalnızca birinde suç teşkil etse dahi yolsuzluk suçlarından dolayı adli yardım talebinde bulunulmasını mümkün kılmaktadır (Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığı, 2009).

2.1. Mal Varlıklarının Geri Alınması

Mal varlıklarının geri alınması ve müsadere konusunda BM Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi'nin "*Varlıkların Geri Alınması*" başlıklı beşinci bölümünde suç gelirlerinin transferinin önlenmesi ve tespit edilmesi, malvarlığının doğrudan geri alınmasına yönelik önlemler, müsadere hususunda uluslararası işbirliği yoluyla malvarlığının geri alınması için mekanizmalar, müsadere amacıyla uluslararası işbirliği, özel işbirliği, malvarlığının iadesi ve tasarrufu, mali istihbarat birimi, ikili ve çok taraflı anlaşma ve düzenlemeler konularında düzenlemeler gerçekleştirilmiştir.

2.1.1. Suç Gelirlerinin Transferinin Önlenmesi ve Tespit Edilmesi

Sözleşme ile taraf devletlerin yetki alanları içerisinde yer alan mali kuruluşlardan, müşterilerinin kimliklerini tespit ederek ardından doğrulamaları, yüksek meblağlı hesaplara yatırılan fonların nihai faydalanıcılarının kimliklerini belirlemeye yönelik önlemler almaları ve önemli kamu görevlerini icra edenler, aileleri ya da yakınları tarafından yahut bunlar adına açılmak istenen ya da açılan hesaplar üzerinde yoğun bir inceleme yapılmasını zorunlu kılan gerekli önlemleri almaları istenmektedir. Söz konusu incelemeler sonucunda şüpheli bulunan hususlarda yetkili makamlara şüpheli işlem bildiriminde bulunulacak olup, bu tür bir uygulamanın müşteriler ile yasal işlemlerin yapılmasını yasaklayacak bir durum olarak algılanmaması gerektiği belirtilmektedir.

Ayrıca suç gelirlerinin transferini önlemek ve tespit etmek amacıyla, tabela bankaların kurulmasının ve bu bankalarla muhabir bankacılık işlemi yapılmasını önleyici tedbirler alınması istenmektedir.

2.1.2. Malvarlığının Doğrudan Geri Alınmasına Yönelik Önlemler

Mal varlığının doğrudan geri alınmasını sağlamaya yönelik olarak, taraf devletlerin Sözleşmede yer alan suçların işlenmesi suretiyle elde edilen malvarlığı üzerindeki mülkiyet ya da diğer bir hak iddiasını ispat edebilmek için diğer taraf devletlere kendi mahkemelerinde hukuk davası açabilmelerini sağlayacak izin verilmesi kararlaştırılmıştır.

Mahkemelerin Sözleşmede yer alan suçları işleyenlerce, bu suçlardan zarar gören diğer taraf devlete tazminat ödenmesine hükmedebilmesini ve mahkemelerin ya da yetkili makamların müsadereye ilişkin karar verirken, bu Sözleşmeye uygun olarak ihdas edilen bir suçun işlenmesi suretiyle elde edilen malvarlığı üzerindeki diğer bir taraf devletin mülkiyet iddiasını kabul edebilmesini teminen gerekli önlemleri alması gerekmektedir.

2.1.3. Müsadere Hususunda Uluslararası İşbirliği Yoluyla Malvarlığın Geri Alınması İçin Mekanizmalar

Taraf devletler, bir başka taraf devletin mahkemesi tarafından verilmiş bir müsadere kararının infaz edilmesine izin vermek üzere gerekli önlemleri alacak olup, kara para aklama suçu veya yargı yetkisi dahilinde olabilecek benzer bir suçla ilişkin bir hüküm çerçevesinde yabancı menşeli olan malvarlığının müsadereye imkanı sağlayacaktır. Aynı şekilde dondurma veya el koyma kararlarının da uygulanmasına imkan sağlamalıdır.

2.1.4. Müsadere Amacıyla Uluslararası İşbirliği

Başka bir taraf devletten ülkesinde bulunan suç gelirleri, malvarlığı, teçhizat ve diğer araç-gereçlerin müsadere için talep alan bir taraf devlet, müsadere için karar alınmasını ve ardından uygulanmasını teminen etkili makamlara durumu ileticek olup, müsadere edilecek mal varlığının tespiti, izlenmesi, dondurulması veya el konulması için gerekli önlemleri almalıdır. Fakat talep alan devlet süresinde ve yeterli delil elde edemez ya da malvarlığının değeri çok az ise, işbirliğini reddedebilir ya da geçici önlemleri kaldırabilir.

2.1.5. Özel İşbirliği

Her taraf devlet kendi iç hukukuna aykırı olmayacak şekilde ve kendi yürüttüğü soruşturma, kovuşturma ve yargılamalarına zarar vermeksizin Sözleşmede belirtilen suçların gelirleri ile ilgili bilgiyi, başka bir taraf devlete o devletin bir talebi olmaksızın gönderebileceği belirtilmektedir. Fakat söz konusu bilginin, ilgili taraf devletin soruşturma, kovuşturma ve yargılamaları başlatmasına veya yürütmesine yardımcı olacağına ya da taraf devleti mal varlıklarının geri alınması konusunda bir talepte bulunmaya yönelteceğinin değerlendirilmesi halinde, bu bilgi gönderilebilecektir.

2.1.6. Mal Varlığının İadesi ve Tasarrufu

Bir taraf devlet tarafından müsadere edilen malvarlığının tasarrufu ve önceki yasal maliklerine iade edilmesi, sözleşme hükümlerine ve taraf devletin iç hukukuna uygun olarak yapılabilecektir. Ayrıca başka bir taraf devletin talebi üzerine yetkili makamlarının müsadere edilen malvarlığını iade edebilmelerini teminen, iç hukukunun temel ilkelerine uygun olarak, gerekli yasal ve diğer önlemleri alacaktır.

2.1.7. Mali İstihbarat Birimi

Sözleşmede, Mali İstihbarat Birimi (MİB)¹; “suç gelirlerinin transfer edilmesinin önlenmesi, bununla mücadele edilmesi ve bu gelirlerin geri alınmasına yönelik yol ve yöntemlerin teşvik edilmesi amacıyla birbirleriyle işbirliği yapan ve bu amaçla, şüpheli işlem bildirimini alan, analiz eden ve yetkili makamlara dağıtan birim” şeklinde tanımlanmıştır. BM Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi’nde yer alan mali istihbarat birimi tanımı ile bu birimlere suç gelirlerinin transfer edilmesinin önlenmesi, bununla mücadele edilmesi ve bu gelirlerin geri alınmasına yönelik yol ve yöntemlerin teşvik edilmesi amacıyla birbirleriyle işbirliği yapmak gibi bir fonksiyon daha yüklemiştir.

3. ÇALINMIŞ MAL VARLIKLARININ GERİ ALINMASI (StAR) GİRİŞİMİ

Çalınan Malvarlıklarının Geri Alınması Girişimi’nin (Stolen Asset Recovery – StAR Initiative) kurulacağı ilk kez Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu’nun (IMF) Nisan 2007 tarihinde gerçekleştirdikleri toplantıda duyurulmuştur (United Against Corruption-UNICORN, 2007).

¹ Ülkemizde mali istihbarat birimi (Financial Intelligence Unit-FIU) fonksiyonunu yürütmekle sorumlu olan birim, Maliye Bakanlığı Mali Suçları Araştırma Kurulu (MASAK) Başkanlığı’dır.

17 Eylül 2007 tarihinde ise, Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi'nin (UNODC) işbirliği ile mal varlıklarının geri alınması, müsaderesi konusunda engellerin ortadan kaldırılması ve özellikle bir ülkenin dışarıya çıkarılan gelirlerinin ülkeye geri dönüşünü sağlamak amacıyla “*Çalınan Malvarlıklarının Geri Alınması (StAR) Girişimi*” New York'ta resmi olarak başlatılmıştır (Gilman, 2007).

Gelişmekte olan ülkelerde, ülke kaynaklarının sömürülmesinin engellenmesi amacıyla alınması gereken tedbirlerin başında, Dünya Bankası'nın da yolsuzlukla mücadelede en önemli stratejilerinden biri olan şeffaflık ve saydamlığın artırılması gelmektedir. Gelişmiş ülkelerde bulunan finansal kuruluşlar da ülke dışından gelen fonların kaynağı konusunda, saydamlığın artırılması amacıyla Mali Eylem Görev Gücü'nün (FATF) aklama ve terörün finansmanını önlemeye yönelik tavsiyelerini de karşılayacak şekilde çeşitli önlemler almalıdır. Finansal kuruluşlar (özellikle bankalar); aklama ile mücadele kapasitesini güçlendirdikçe, ülke mali istihbarat birimleri bu konu ile ilgili olarak üzerine düşenleri yerine getirdikçe mal varlıklarının geri alınması ve müsaderesi konusunda önemli gelişmeler kaydedebilecektir. Gelişmekte olan ülkelerin sömürülen mal varlıklarının ülkelere geri iadesi konusunda ülke kapasitelerini güçlendirecek finansal ve teknik desteğin önemi yadsınamaz olup, bu sayede ülke mevzuatlarının BM Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi'ne uyumu da sağlanabilecektir (The World Bank, 2007).

Mal varlıklarının geri alınması konusu; etkin bir uluslararası işbirliği gerektirmesi sebebiyle ülkelerin hukuk sistemleri arasındaki farklılıkların göz önüne alınmasıyla, yasal prosedürler içersinde uygulanması gereken en komplike olgulardan bir tanesidir. Mal varlığı çalınan ülke öncelikle ülke dışına çıkan para ile ilgili olarak; Para nereye gitti?, Para nasıl gitti?, Parayı nasıl geri alacağız? gibi soruların cevaplarını bulmaya çalışmalıdır. Söz konusu paranın izini sürebilmek için uzun süreli araştırma ve incelemeler yerine ulusal ve uluslararası fonksiyonel bilgi değişim sistemlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu hususta BM Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi ve bunun devamında oluşturulan StAR Girişimi hem mal varlığı çalınan ülke için hem de paranın saklandığı ülke için yol gösterici bir rehber niteliği taşımaktadır (GTZ, 2007).

3.1. StAR Girişiminin Amacı

BM Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi StAR girişiminin çerçevesini oluşturmakta olup, StAR girişimi özellikle uluslararası mal varlıklarının geri alınması konusuna odaklanmaktadır. Bunun yanında bu girişim sayesinde,

ülkelerin mal varlıklarının geri alınması konusundaki çabalarının artırılarak kurumsal kapasitelerinin güçlendirilmesi ve mal varlıklarının geri alınması konusunda teknik destek sağlanarak ülkelerin yolsuzlukla mücadele kapasitelerinin artırılması hedeflenmektedir (The World Bank, 2008).

StAR girişimi ile yolsuzluk sonucu ülke dışına çıkarılan mal varlıklarının geri alınması konusunda, aşağıda belirtilen hedeflerin gerçekleştirilmesi suretiyle daha sistematik ve etkin bir sistemin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

- Mal varlığı çalınan ve bu mal varlığının gittiği ülkeler arasında mal varlığının geri alınması ve mal varlığının çalınmasının caydırılması konusunda güçlü bir iletişimin teşvik edilmesi,
- Ülkelerin mal varlıklarının geri alınması çabalarının desteklenmesi,
- Ülkelerin yolsuzlukla mücadele stratejilerinin bir parçası olarak, mal varlıklarının geri alınması konusunda kurumsal bir yapıya sahip olma çabalarının desteklenmesi,
- Mal varlıklarının geri alınması konusunda bilgi değişimini ve işbirliğini artıracak bilgi ağlarının kurulmasının teşvik edilmesi.

StAR girişimi bünyesinde yukarıda belirtilen ilke ve amaçlara uygun olarak;

- Mal varlıklarının geri alınması, BM Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi'nin uygulanması konusunda bilgi paylaşımının artırılmasına yönelik olarak araştırmalar yapılması, en iyi uygulama örneklerinin geliştirilmesi ve her ülkede varlıkların geri alınmasına ilişkin temas noktalarının belirlenmesi gibi çalışmalar yapılması,
- Mal varlıklarının geri alınması konusundaki faaliyetleri yerine getirecek kurumsal yapının ulusal kapasitesinin artırılmasına yönelik olarak; mal varlıklarının geri alınması sürecine ilişkin analitik çalışmaların yapılması, ülkenin yolsuzlukla mücadelesine ilişkin kurumsal yapıların analiz edilerek mal varlıklarının geri alınması konusunun ülkenin mevcut kurumsal yapısı içerisinde yer alan yargı, yolsuzlukla mücadele birimleri ve mali istihbarat birimi gibi kurumlarına entegrasyonu sağlayacak modellerin geliştirilmesine yardımcı olunması ve başarılı bir mal varlığının geri alınması süreci için kara para aklama, müsadere, mal beyanına ilişkin kanunları da içeren yasal düzenlemelerin değiştirilmesi veya yeniden oluşturulması,

- Ülkelerin mal varlıklarının geri alınması konusunda bilgi toplamaları ve paylaşımları hususlarına ilişkin olarak destek sağlanması gibi faaliyetlerin yerine getirilmesi,

planlanmaktadır (The World Bank, 2008).

StAR Girişimi'nin çalışma planı ise, 2010 Aralık ayına kadar iki yıllık bir süre için belirlenmiş olup, 2010 yılı içerisinde StAR girişiminin faaliyetleri bağımsız bir değerlendirmeci tarafından gözden geçirilecek ve gerek görülmesi halinde bu sürenin uzatılması söz konusu olacaktır (United Against Corruption-UNICORN, 2007).

Kısaca StAR girişimi ile Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi'nin ortak çalışmaları sayesinde çalınan mal varlıklarının geri alınması probleminin çözülmesi için gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ile uluslararası kuruluşların etkin bir işbirliğini gerçekleştirebilmelerine imkan sunulmak istenmektedir. Çünkü yağmalanmış mal varlıklarının gerçek sahiplerine geri dönmesinin sağlanması etkin bir uluslararası işbirliği gerektirmekte olup, StAR girişimi ile birlikte ülkelere işbirliği kapsamında aşağıdaki kolaylıkların da sağlanması amaçlanmaktadır (Basel Institute on Governance, Asset Recovery Knowledge Center, 2009):

- Malvarlıklarının geri alınması ve müsaderesi konusunda bilgi, tecrübe paylaşımı ve veri erişiminin sağlanması,

- Malvarlıklarının geri alınması ve müsaderesi konusunu üstlenecek bir ulusal birimin oluşturulması,

- Yolsuzluk gelirlerinin mahkumiyet kararı olmaksızın müsaderesi gibi yeni yöntemlerin uygulanmasının sağlanması,

- Ülkelerin, bilgi paylaşımı ve diğer ülke yargı kurumlarıyla işbirliği konusunda desteklenmesi (Örneğin karşılıklı adli yardımlaşma taleplerinin gerçekleştirilmesi),

- Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin çalınan mal varlıklarının geri alınması konusunda ortak hareket etmelerini sağlayacak küresel bir bilgi ağı (global network) kurulması,

- Bu bilgi ağı sayesinde malvarlıkları geri alınması ve müsaderesine ilişkin incelemelerin ve davaların kolaylaştırılması.

Bu kapsamda Interpol bünyesinde bulunan *Yolsuzlukla Mücadele Müdürlüğü* (The Anti-Corruption Sub-Directorate) tarafından StAR girişimine

paralel olarak 19 Ocak 2009 tarihinde, “*Çalınan Mal Varlıklarının Geri Alınması Veritabanı – StAR Database*” oluşturulmasına karar verilmiştir. Bu veritabanı sayesinde, mal varlıklarının geri alınması ve uluslararası yolsuzlukla mücadele kapsamında; uluslararası hukuk uygulayıcısı birimler ve hükümetler tarafından kamu kaynaklarını çalan kişilerin daha koordinasyonlu bir şekilde incelenmesi ve yakalanması hedeflenmektedir.

Ayrıca bu veri tabanı sayesinde aşağıdaki konularda bilgilere erişim sağlanması da hedeflenmektedir:

- Soruşturmalar hakkında irtibat bilgileri,
- Mal varlıklarının geri alınması konusunda görevli ve yetkili kurumlar,
- Ülkelere verilebilecek destekler,
- Bir yardımın başlayabilmesi için yapılması gereken talebe ilişkin şartlar,
- Mal varlıklarının geri alınması konusunda bir cezai soruşturmanın açılabilmesi için gerekli kanıtlar,
- Çalınan mal varlıklarının belirlenmesi, izinin sürülmesi veya el konulması konusunda gerekli bilgiler,
- Ülkelerin yabancı müsadere kararlarını uygulayabilecek yetkili makamlarına ilişkin açıklamalar (Basel Institute on Governance, Asset Recovery Knowledge Center, 2009).

Oluşturulan bu veri tabanı ile, veri tabanına kayıtlı 70’den fazla ülkenin bilgilerine anında erişim imkanı sağlanacaktır.²

3.2. Çalınmış Mal Varlıklarının Geri Alınması Süreci

Etkili bir mal varlığı geri alma süreci için öncelikle mal varlığı sömürülen ülke tarafından söz konusu mal varlığının izinin sürülmesi gerekmektedir. Bunun ardından mal varlığının kaçırıldığı ülke ile işbirliği yapmak üzere söz konusu mal varlığına el konulmasını teminen genellikle karşılıklı adli yardımlaşma şeklinde talepte bulunulur. Son olarak ise talepte bulunulan ülke tarafından yasal süreç içerisinde mal varlığının müsadere işlemi

² Sisteme kayıtlı ülkelerce, İnternet üzerinden bu veri tabanına (StAR Database) Interpol’un sitesinde yer alan <http://www.interpol.int/public/corruptionStar/defaultPrivate.asp> linkinden erişim sağlanmaktadır.

başlamakta olup müsadereenin ardından talepte bulunan ülkeye mal varlığı iade edilmektedir. Kısaca mal varlığı geri alma süreci “*iz sürme, dondurma, el koyma, müsadere* ve son olarak ülke dışına çıkarılan mal varlığının *ait olduğu ülkeye geri gönderme*” aşamalarından oluşmaktadır (Pieth, 2008).

3.2.1. İz Sürme

Bir mal varlığı geri alınması olayında öncelikle finansal araştırma ve incelemeler yapılmaktadır. Bu araştırmalar sayesinde mal varlığının saklandığı yerin bulunması ve suç ile söz konusu mal varlığı arasındaki ilişkinin kurulması amaçlanmaktadır. Fakat özellikle gelişmekte olan ülkelerde paranın kayıtlı finansal sisteme girmeden nakit şekilde dolaşımı paranın izinin sürülmesini güçleştirmektedir. Eğer mal varlığı finansal sisteme girmişse bir hesaptan başka bir hesaba geçtiği sırada arkasında bir işlem kaydı izi oluşmakta, bu da finansal araştırmalar sırasında ortaya çıkabilmektedir. Finansal kuruluşlar tarafından ülke mali istihbarat birimlerine yapılan şüpheli işlem bildirimleri de finansal araştırmalar açısından yol gösterici olabilmektedir.

3.2.2. Dondurma/El Koyma

Finansal araştırma ve incelemeler aracılığıyla yolsuzluk sonucu elde edilen mal varlığının izinin bulunmasının ardından, bu varlıklara ilişkin olarak işlem yapılmasını engelleyecek şekilde dondurma ya da el koyma işleminin gerçekleştirilmesi önem taşımaktadır. BM Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi’nde *dondurma (freezing)* ya da *el koyma (seizure)*; bir mahkeme ya da diğer bir yetkili makam tarafından verilen karara dayalı olarak malvarlığının transfer, dönüştürülme, tasarruf veya hareketinin geçici olarak yasaklanması ya da mal varlığının muhafaza ya da kontrolünün geçici olarak alınması şeklinde tanımlanmaktadır.

3.2.3. Müsadere

Mal varlıklarının dondurulmasının ya da el konulmasının ardından, hükmün failin aleyhine verilmesi ile, yani hukuki sürecin kesinleşmesiyle yolsuzluk sonucu ülke dışına çıkarılan mal varlığı, kaçırıldığı ülke yetkilileri tarafından müsadere edilir. BM Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi’ne göre *müsadere (confiscation)*; uygulanabildiği hallerde belli bir hakkın kaybını da kapsayacak biçimde, malvarlığının bir mahkeme ya da diğer yetkili makamın emriyle sürekli olarak yitirilmesi anlamına gelmektedir. Yani müsadere ile, fon

ve diğer mal varlığının mülkiyeti devlete geçerek, ilgili kişi ve kuruluşlar müsadere edilen mal varlığı üzerindeki tüm haklarını kaybetmektedir.

3.2.4. Ait Olduğu Ülkeye Geri Gönderme

Çalınan mal varlıklarının geri alınması sürecinde son aşama kaçırıldığı ülke yetkililerince müsadere edilen mal varlıklarının, mal varlığının kaçırıldığı, yani asıl sahibi olan ülkeye iade edilmesidir.

4. YOLSUZLUKLA MÜCADELE KAPSAMINDA MAL VARLIKLARININ GERİ ALINMASI KONUSUNDA ROL ALAN DİĞER ULUSLARARASI ORGANİZASYONLAR

4.1. Camden Müsadere Ofisleri Ağı (CARIN)

Camden Müsadere Ofisleri Ağı (Camden Assets Recovery Inter Agency Network – CARIN), 22-23 Eylül 2004 tarihlerinde Avusturya, Belçika, Almanya, İrlanda, Birleşik Krallık ve Hollanda tarafından, sınır aşan suç gelirlerinin tespiti, izinin sürülmesi, dondurulması, el konulması ve müsaderesine ilişkin karşılıklı işbirliğini geliştirmek amacıyla resmi olmayan küresel bir iletişim ağı olarak kurulmuştur. Temmuz 2007 tarihi itibarıyla kırk dört üyesi bulunan³ CARIN aşağıda belirtilen amaçları gerçekleştirmek amacıyla çalışmalarını sürdürmektedir:

- Ülkelerin mal varlıklarının geri alınması konusunda belirledikleri temas noktaları arasında bilgi ağı kurmak,
- Uluslararası yükümlülükler kapsamında, tüm suçlardan elde edilen gelirlere odaklanmak,
- Suç gelirlerinin tüm boyutlarıyla mücadele eden uzman bir merkezi birim olmak,
- Bilgi değişimini ve işbirliğini desteklemek,
- Konu ile ilgili makamlara danışmanlık hizmeti vermek,

³ **CARIN üyesi ülkeler ve örgütler şunlardır:** Avusturya, Avusturalya, Belçika, Bulgaristan, Kanada, Hırvatistan, Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Macaristan, Gibraltar, Guernsey, İrlanda, Isle of Man, İtalya, Jersey, Litvanya, Lihtenştayn, Litvanya, Lüksemburg, Malta, Monaco, Hollanda, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, Rusya, Slovak Cumhuriyeti, Slovenya, Güney Afrika, İspanya, İsveç, Birleşik Krallık, Amerika, Egmont Group, Eurojust, Europol, OLAF.

- Özel sektör ile gerçekleştirilecek işbirliğine önem vermek,
- Üyelerini Ulusal Müsadere Ofisleri (Asset Recovery Offices – AROs) kurmaları konusunda teşvik etmek (EUROPOL, 2007).

4.2. Uluslararası Malvarlığı Müsadere Merkezi (ICAR)

Uluslararası Malvarlığı Müsadere Merkezi (International Centre For Asset Recovery – ICAR), Basel Komitesi bünyesinde gelişmekte olan ülkelere yolsuzluk, kara para aklama ve diğer suçlardan elde edilen gelirlerinin izinin sürülmesi, müsadere edilmesi, ilgili ülkeye iade edilmesi konularında eğitimler vermekte ve onları yönlendirmektedir.

Ayrıca gelişmekte olan ülkeleri; çalınan mal varlıklarının geri alma kapasitelerini güçlendirerek, gerekli prosedür ve kuruluşlar ile uluslar arası adli yardımlaşmayı daha etkin bir şekilde kullanmaları konusunda yönlendirmektedir.

Bunun yanında ICAR, ülkeleri BM Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesinin varlıkların geri alınmasına ilişkin beşinci bölümünü uygulamaları konusunda teşvik etmektedir (Basel Institute on Governance, 2009).

4.3. Mali Eylem Görev Gücü (FATF)

Mali Eylem Görev Gücü, ABD, Japonya, Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya ve Kanada ülkelerinin oluşturduğu G-7 ülkelerince 1989 yılı Temmuz ayında karapara aklama ile uluslararası alanda mücadele yapmak amacıyla OECD bünyesinde kurulmuştur. 33 ülke ve 2 bölgesel kuruluş olmak üzere toplam 35 üyesi bulunmaktadır. FATF tarafından tüm OECD ve finansal merkez özelliğinde bulunan ülkelerin bu oluşuma üye olabilecekleri yönünde bir mutabakata varılmasının ardından, Türkiye 24 Eylül 1991 tarihinde üye olmuştur. FATF, üye ülkeleri karapara aklama ve terörün finansmanının önlenmesi kapsamında denetlemekte ve değerlendirmektedir. Daha önce iki kere değerlendirmeye tabi tutulan üye ülkelerin üçüncü tur değerlendirmeleri ise devam etmektedir (Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığı, 2009).

2003 yılında FATF tarafından aklama ile mücadele kapsamında çıkarılan kırk tavsiye revize edilmiştir. Yapılan değişiklik ile birlikte, kara para aklama suçunun kapsamını belirlemeye yönelik FATF'in birinci tavsiyesine

“*yolsuzluk ve rüşvet*” öncül suç⁴ olarak eklenmiştir. Bu değişiklik ile FATF’in müsadereye ilişkin üçüncü tavsiyesi uyarınca, ülkelerin yolsuzluk ve rüşvet suçlarından elde edilen gelirlerin aklanması hususlarına ilişkin olarak müsadere ile ilgili gerekli önlemleri almaları gerektiği belirtilmiştir (UNODC&The World Bank, 2007: 42).

Müsadereye ilişkin FATF tavsiyesi ile ülkelerin, müsadere konusunda Viyana ve Palermo Konvansiyonları ile getirilen; aklanan mal varlığının, suç gelirlerinin, kara para aklamadan elde edilen gelirlerin, öncül suçların işlenmesinde kullanılan araçların veya bu mal varlığına tekabül eden değerlerin yetkili makamlarca müsaderesini mümkün kılacak mevzuat düzenlemelerini içerecek gerekli tedbirleri almaları istenmektedir. Söz konusu tedbirlerin uygulanabilmesi için ise; müsadereye tabi varlıkların belirlenmesi, izlenmesi ve değerlendirilmesi, mal varlığının transferini, satışını veya üzerinde yapılabilecek başka tasarrufları engellemek için el koyma ve dondurma gibi geçici tedbirlerin alınması, müsadereye konu olan varlıkların Devlete intikalinin engellenmesi durumunu ortadan kaldıracak veya hükümsüz kılacak tedbirleri ve uygun soruşturma usullerini içerecek yetkilerin uygulayıcı birimlere verilmesi gerektiği belirtilmektedir.

Ayrıca tavsiyede ülkeler tarafından, kendi iç hukukuna uygun olarak, müsadereye tabi mal varlığını bir mahkumiyet şartı olmaksızın müsadere edilmesini veya sanık tarafından söz konusu malvarlığının meşru kaynağını göstermesini gerektirecek tedbirlerin alınabileceği de ifade edilmektedir (Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığı, 2009).

4.4. G-8 Ülkelerinin Çalışmaları

G-8 ülkeleri⁵ tarafından 16 Temmuz 2006 tarihinde yayınlanan “Yolsuzlukla Mücadele Bildirisi” (Statement on Fighting High Level Corruption) (G-8, 2009) ile yolsuzluk ile mücadele, şeffaflık ve saydamlığın artırılması amacıyla alınabilecek önlemler belirtilmiştir. Ayrıca G-8 Ülkeleri Adalet ve İçişleri Bakanları suç gelirlerinin, özellikle yolsuzluktan elde edilen gelirlerin geri alınmasına yönelik malvarlığı müsadere çalışmaları ve buna ilişkin uygulama örnekleri oluşturma kararı almıştır. Bunun yanı sıra G-8;

⁴ **Öncül Suç:** Suç gelirine kaynaklık eden suç olup, BM Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi’nin 3. maddesinde “*öncül suç*” işlenmesi sonucunda elde edilen gelir, aklama suçuna konu olabilecek herhangi bir suç anlamına gelecek şekilde tanımlanmıştır.

⁵ **G-8 Ülkeleri şunlardır:** ABD, Japonya, Almanya, Birleşik Krallık, Fransa, İtalya, Kanada, Rusya

FAFT tavsiyelerinin, BM Sınırışan Örgütlü Suçlarla Mücadele Sözleşmesinin ve BM Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesinin uygulanmasını destekleyeceğini belirtmiştir.

4.5. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Organizasyonu (OSCE)

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Organizasyonu (Organisation for Security and Cooperation in Europe – OSCE) tarafından malvarlıklarının geri alınması ve müsadere edilmesi konusunda çalışmalar yapılmış ve sonuçlarına “Yolsuzlukla Mücadelede En İyi Uygulamalar”⁶ başlıklı dokümanda yer verilerek, üye ülkeler için yararlanacakları bir rehber üretilmiştir.

4.6. Uluslararası Şeffaflık Örgütü (TI)

1993 yılında Berlin'de kurulan uluslararası bir sivil toplum örgütü olan Uluslararası Şeffaflık Örgütü (Transparency International – TI) 70'den fazla ülkede faaliyet göstermekte olup, örgütün temel amacı yolsuzluklarla mücadele ve şeffaflığın geliştirilmesidir. Şeffaflık Örgütü tarafından StAR girişimi memnuniyetle karşılanmış olup, bu konuda gerekli çalışmalara her türlü desteğin verileceği açıklanmıştır (Transparency International, 2007).

Bunun yanında mal varlıklarının geri alınması konusunda Şeffaflık Örgütü tarafından yayınlanan çalışma dokümanı ile mal varlıklarının geri alınması probleminin boyutları, karşılaşılan zorluklar ve bu alanda kaydedilen gelişmelere değinilmiştir (Transparency International, 2009).

4.7. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü tarafından, malvarlıklarının geri alınması ve müsadere konusu ile ilgili olarak Asya Kalkınma Bankası ile birlikte “Yolsuzluktan Elde edilen Suç Gelirlerinin Müsaderesi, Karşılıklı Adli Yardımlaşma, Suçluların İadesi”⁷ başlıklı bir rapor hazırlanmıştır. Ayrıca, OECD Uluslararası Ticarî İşlemlerde Yabancı Kamu Görevlilerine Verilen Rüşvetin Önlenmesi Sözleşmesi (Adalet Bakanlığı, 2009) kapsamında, sözleşmeye taraf ülkelerin malvarlıklarının geri alınması ve müsaderesi konularında farkındalığın artırılması amaçlanmaktadır (UNODC&The World Bank, 2007: 43-44).

⁶ Bkz. “Best Practices in Combating Corruption”, Erişim: http://www.osce.org/publications/eca/2004/05/13568_67_en.pdf

⁷ Bkz. “Mutual Legal Assistance, Extradition and Recovery of Proceeds of Corruption in Asia and Pasific” Erişim: www.oecd.org/corruption/asiapacific

4.8. Uluslararası Yüksek Denetim Kurumları Örgütü (INTOSAI)

Yüksek denetim kurumları arasında işbirliğinin sağlanması, geliştirilmesi ve güçlendirilmesi amacıyla 1953 yılında Küba’da INTOSAI (International Organization of Supreme Audit Institutions – Uluslararası Yüksek Denetim Kurumları Birliği) oluşturulmuştur. INTOSAI'nin temel amacı, farklı ülkelerin yüksek denetim kurumları arasındaki ilişkileri güçlendirerek, özellikle kamusal mali denetim alanında bilgi, görüş ve deneyim alışverişini geliştirmek, üyelerine ihtiyaç duydukları her alanda destek sağlamaktır. INTOSAI, bu amaçla her üç yılda bir ve değişik ülkelerde Kongreler düzenleyerek, kamu mali yönetimi ve denetimi alanında güncel konu ve sorunların tartışılmasını ve kararlar alınmasını sağlamaktadır. (Köse, 2007:306-311)

Bu amaç çerçevesinde 1998 yılında Montevideo’da yapılan kongrede yolsuzluğun önlenmesi ve yolsuzlukla mücadelede Yüksek Denetim Kurumlarının rolü tartışılmıştır. INTOSAI'nin 2005-2010 dönemini kapsayan Stratejik Planında da, Sayıştayların yolsuzlukla mücadele konusunda yönetimleri desteklemeleri gerektiği belirtilmiştir (Busse, 2007:47-49). Ayrıca 11-13 Şubat 2009 tarihlerinde Viyana’da gerçekleştirilen BM Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi’nin uygulanmasına yönelik stratejilere ilişkin Birleşmiş Milletler ve INTOSAI Yirminci Ortak Sempozyumu’nun konusu “Uluslararası Yolsuzlukla Mücadele Ağında Aktif Bir Ortak Olarak INTOSAI: Yoksulluğun Azaltılmasının Teşvik Edilmesi ve Sosyal Güvenlik İçin Saydamlığın Güvence Altına Alınması” olup sempozyumun odak noktasını yolsuzlukla mücadele oluşturmuştur. 20. BM/INTOSAI Sempozyumu, INTOSAI'nin yolsuzlukla mücadelede aktif bir ortak olduğunu net bir şekilde ortaya koymuştur (Tamer, 2009:119-122).

5. SONUÇ

Toplumsal hayatı birçok yönden olumsuz etkileyen yolsuzluk, ekonomik ve sosyal yönden gelişmenin önündeki en büyük engellerden bir tanesini oluşturmaktadır. Yolsuzluk ile mücadele alanında gerçekleştirilen en önemli düzenlemelerden biri olan Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi ile birlikte “*mal varlıklarının geri alınması*” konusunun yolsuzlukla mücadelenin vazgeçilmez bir parçası olduğu ve bu konunun ülkelerin uluslararası öncelikleri arasında yer alması gerektiği vurgulanmıştır. Özellikle yapılan araştırmalar sonucunda son yıllarda gelişmekte olan

ülkelerden kaçırılan mal varlığı miktarının önceki yıllara göre iki kat arttığı tahminlerinin yapıldığı göz önüne alındığında, bu konuda atılacak adımların ne kadar gerekli olduğu anlaşılmaktadır.

Mal varlıklarının geri alınması; kısaca ülkelerin sömürülen mal varlıklarının başka bir ülkeye kaçırılmasının ardından, bu ülkelerden varlıkların geri alınması için gösterilen çaba olarak tanımlanmaktadır. BM Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi ile birlikte mal varlıklarının geri alınması kavramı, “*yolsuzluk kaynaklı mal varlıklarının, müsadere ve el koymadan daha geniş bir şekilde, geri alınması*” olarak tanımlanmaktadır. Çünkü mal varlıklarının geri alınması süreci iz sürme, dondurma, el koyma, müsadere ve son olarak ülke dışına çıkarılan mal varlığının ait olduğu ülkeye geri dönmesi aşamalarından oluşmaktadır.

Yolsuzluk kaynaklı mal varlıklarının geri alınması kadar önemli olan diğer bir husus da alınacak olan tedbirler ile mal varlıklarının ülke dışına kaçırılmasına engel olmaktır. Örneğin, finansal işlemlerde şeffaflığın artırılması ve müşterinin tanınmasına ilişkin yeterli önlemlerin alınması ile birlikte mal varlıklarının kıyı bankacılığı (off-shore) gibi finansal merkezlere kaçması önenebilecektir.

Yolsuzlukla mücadele kapsamında mal varlıklarının geri alınması hususuna bu kadar önem verilmesinin ardındaki hedef; kısa vadede, kamu görevlileri tarafından gerçekleştirilen yolsuzlukların önüne geçilerek, bu kişilerin bu konudaki dokunulmazlıklarının kaldırılabilmesi, kendi halkının paralarını çalan kişilerin yakalanabileceği ve cezalandırılabilmesi izlenimi verilmesi istenmesidir. Uzun vadede ise, yolsuzluk olayları sonucu yurt dışına çıkarılan ülke kaynaklarının geri alınması için finansal merkezlerde yer alan şeffaflığı zedeleyen engellerin kaldırılarak ve gelişmekte olan ülkelere teknik destek ve eğitim imkanı sağlanarak bu konudaki davaların kolaylaştırılması hedeflenmektedir.

Yolsuzluk ile etkin bir mücadele sağlanabilmesi için bir ülkede öncelikle siyasi iradenin bu konudaki kararlılığı ve yolsuzlukla mücadele eden tüm kurumların işbirliği halinde çalışmaları, en önemlisi de etkin bir uluslararası işbirliğinin sağlanması gerekmektedir. Mal varlıklarının geri alınması konusunda uluslararası işbirliğinin önündeki yasal engeller kalktıkça, ülke dışına kaçırılan mal varlıklarının geri alınması kolaylaşacak, yolsuzluk yoluyla ülke dışına çıkarılan mal varlıkları asıl sahiplerine geri dönecektir.

KAYNAKÇA

- Adalet Bakanlığı (2009), “OECD Uluslararası Ticarî İşlemlerde Yabancı Kamu Görevlilerine Verilen Rüşvetin Önlenmesi Sözleşmesi”, http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/oecd/oecd_rusvetlemucadelesozlesmesimetniturkce.doc (Erişim Tarihi: 17.12.2009)
- Basel Institute on Governance, Asset Recovery Knowledge Center (2009), “Launch of the Stolen Asset Recovery (StAR) Database”, <http://www.assetrecovery.org> (Erişim Tarihi: 15.12.2009)
- Basel Institute on Governance (2009), “International Centre For Asset Recovery-ICAR”, <http://www.baselgovernance.org/icar/> (Erişim Tarihi: 20.12.2009)
- Busse, Klaus-Henning (2007), “Yolsuzlukla Mücadelede Sayıştayların Rolü”, (Çev. Seher ÖZER), Sayıştay Dergisi, Sayı 66-67.
- EUROPOL (2007), “Camden Assets Recovery Inter Agency Network-CARIN”, http://www.europol.europa.eu/publications/Camden_Assets_Recovery_Inter-Agency_Network/CARIN_Europol.pdf (Erişim Tarihi: 20.12.2009)
- Gilman, Stuart (2007), “The Stolen Asset Recovery Initiative”, http://www.freedomfromfearmagazine.org/index.php?option=com_content&view=article&id=143:the-stolen-assetrecovery-initiative-star&catid=47:issue-4&Itemid=183 (Erişim Tarihi:05.12.2009)
- G-8 (2009), “G-8 Statement on Fighting High Level Corruption”, <http://en.g8russia.ru/docs/14.html> (Erişim Tarihi: 17.12.2009)
- GTZ (2007), “Asset Recovery- a Breakthrough by the UN Convention Against Corruption”, <http://www.gtz.de/de/dokumente/en-gtz-asset-recovery-2007.pdf> (Erişim Tarihi:10.12.2009)
- Köse, H. Ömer (2007), “Dünyada ve Türkiye’de Yüksek Denetim”, <http://www.sayistay.gov.tr/yayin/yayinicerik/aras12yukden.htm> (Erişim Tarihi:20.12.2009)
- Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığı (2009), “FATF Kırk Tavsiye Kararları”, http://www.masak.gov.tr/mevzuat/yolsuzluk/uluslararası_mevzuat.htm# (Erişim Tarihi: 20.12.2009)

- Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığı (2009), “Mali Eylem Görev Gücü”, http://www.masak.gov.tr/SucGelirlerininAklanmasi/uluslararası_muCADELE.htm# (Erişim Tarihi: 20.12.2009)
- Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığı (2009), “Yolsuzluğa Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi”, http://www.masak.gov.tr/Yolsuzluk/uluslararası_mucadele.htm#yk (Erişim Tarihi: 11.12.2009)
- OECD, “Mutual Legal Assistance, Extradition and Recovery of Proceeds of Corruption in Asia and Pasific”, www.oecd.org/corruption/asiapacific (Erişim Tarihi: 17.12.2009)
- Organisation for Security and Cooperation in Europe (2004), “Best Practices in Combating Corruption”, http://www.osce.org/publications/eea/2004/05/13568_67_en.pdf (Erişim Tarihi: 17.12.2009)
- Pieth, Mark (2008), Recovering Stolen Assets, Peter Lang.
- Tamer, Oğuz Ümit (2009), “Birleşmiş Milletler ve INTOSAI Yirminci Ortak Sempozyumu”, Sayıştay Dergisi, Sayı 72, Erişim: <http://www.sayistay.gov.tr/yayin/dergi/icerik/der72m6.pdf> (Erişim Tarihi: 05.01.2010)
- The World Bank (2007), “Launch of Stolen Asset Recovery Initiative”, <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTABOUTUS/ORGANIZATION/EXTPRESIDENT2007/0,,contentMDK:21478943~menuPK:64822279~pagePK:64821878~piPK:64821912~theSitePK:3916065,00.html> (Erişim Tarihi: 05.12.2009)
- The World Bank (2008), “StAR Partnership Charter”, <http://siteresources.worldbank.org/EXTSARI/Resources/StARCharter.pdf?resourceurlname=StARCharter.pdf> (Erişim Tarihi: 10.12.2009)
- Transparency International (2007), “Statement of the Transparency International on the Stolen Asset Recovery Initiative”, 16.09.2007, http://www.transparency.org/news_room/latest_news/press_releases/2007/2007_09_17_star (Erişim Tarihi: 06.01.2010)
- Transparency International (2009), “Working Paper No 01/2009 Recovering stolen assets: A problem of scope and dimension”,

- http://www.transparency.org/publications/publications/working_papers/wp_01_2009_stolen_assets (Erişim Tarihi: 06.01.2010)
- U4 Anti-Corruption Resource Center (2007), “The Recovery of Stolen Assets”,
http://www.u4.no/pdf/?file=/themes/uncac/documents/U4Brief2_2007_asset-recovery.pdf (Erişim Tarihi: 01.12.2009)
- United Against Corruption-UNICORN (2007), “The Stolen Asset Recovery (StAR) Initiative”,
<http://www.againstcorruption.org/BriefingsItem.asp?id=14701>
- United Nations Office on Drugs and Crime-UNODC (2009), “The UN Convention Against Corruption-UNCAC”,
http://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/Publications/Convention/08-50026_E.pdf (Erişim Tarihi:11.12.2009)
- United Nations Office on Drugs and Crime-UNODC (2009), “United Nations Convention Against Corruption”,
<http://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CAC/signatories.html>
(Erişim Tarihi: 11.12.2009)
- UNODC&The World Bank (2009), “Stolen Asset Recovery: Towards A Global Architecture For Asset Recovery”,
<http://siteresources.worldbank.org/EXTSARI/Resources/5570284-1257172052492/GlobalArchitectureFinalwithCover.pdf?resourceurlname=GlobalArchitectureFinalwithCover.pdf> (Erişim Tarihi: 11.11.2009)
- UNODC&The World Bank (2007), “Stolen Asset Recovery (StAR) Initiative: Challenges, Opportunities and Action Plan”,
<http://siteresources.worldbank.org/NEWS/Resources/Star-rep-full.pdf> (Erişim Tarihi: 01.12.2009)
- Vatandaşın Vergisini Koruma Derneği (2003), “Yolsuzlukla Mücadele Raporu”, <http://www.vavek.org.tr/download/aciklamalar-3.doc>
(Erişim Tarihi: 19.11.2009).